

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.4.154-159>

Sborovým zpěvem k regionálním pramenům a etnické různorodosti hudby

Choral Singing to Regional Sources and the Ethnic Diversity of Music

Silvie Schmuckerová

Abstract

The paper deals with the educational role and function of choral singing in Waldorf schools. On a general level, it will describe the function of singing in teaching and the anchoring of choral singing at Waldorf schools in the Czech Republic. At a specific institution - Waldorf Elementary School and Secondary School Ostrava – Poruba, contributory organization - it will describe in detail choral singing with the presentation of musical projects related to regional sources and ethnic diversity of music. It will focus on the period of the 2022/2023 school year and the activities of the secondary school choir *Avis igneus*. Ethnic music will be presented here on behalf of various projects, such as cooperation with the Finnish Waldorf High School as part of Erasmus+ or an African musical project of choral settings of unknown songs of the Mandenk tribe in cooperation with the professional Ostrava drumming band *Camara*, which focuses on African rhythms. Unique projects have been created, which will be presented in the paper. As part of the regional inspiration, a composition by the Ostrava contemporary composer Milan Báchorek – *Frenštátská vonička písní* will be presented in the interpretation of the choir *Avis igneus*.

Keywords: Waldorf pedagogy. Rudolf Steiner. Choir singing. Region. Projects.

„Kde je tedy ta kniha, v níž by si učitel mohl přečíst, co je to pedagogika? To jsou děti samy!“ Rudolf Steiner, 1924

Sborovým zpěvem k regionálním pramenům i etnické různorodosti hudby

Sborový zpěv patří neoddelitelně k základním pilířům hudební výchovy a vzdělávání. V České republice má dlouholetou tradici.

V úvodu mého příspěvku bych ráda připomněla vědce Jaromína Kynclů: *„Každé umění totiž přináší lidstvu nějaký pozitivní ohlas. Vznikalo, rostlo a neustále se vyvíjí společnou tisíciletou snahou mnoha národů. Ty do něho*

vkládají všechno, co je jim nejdražší. Své mravní, náboženské i společenské ideály a nejušlechtilější city, které kdy měli a mají. Umění produkuje neustále nové směry a myšlenky. Jejich prostřednictvím přispívá k tomu, aby všechno cenné, výjimečné a krásné bylo zachováno příštím pokolením. V každém národě se rodí nezanedbatelné procento mimořádně nadaných talentů, mezi nimiž nechybí tvůrci, interpreti a znalci světového významu. Další podstatnou a nemalou část jeho příslušníků tvoří ti z nich, kteří mají smysl pro umění a jsou jeho velkými příznivci. Mám za to, že je důležitou společenskou povinností tyto svěbytné kulturní snahy a nadání objevovat, chránit a podporovat. Nejinak je tomu i u zpěvu, ať už sólového či sborového, který svým historickým významem, rozmanitostí stylů, počtem příznivců a obdivovatelů zasáhl téměř všechny epochy lidstva“ (Kyncl, 2004, s. 52).

Takto uvádí sborový zpěv ve své monografii *Od gregoriánského chorálu po současné zpěvní formy a důležitost sborového zpěvu a jeho historický nepřerušovaný kontinuální vývoj až do současné doby*. Sborový zpěv můžeme vnímat jako nedílnou součást hudebního vzdělání, který přináší do života mnoho kvalit a kompetencí, které byly mnohokrát popsány a jsou všeobecně známé.

Zpěv na waldorfských školách v České republice

Zpěv je nedílnou součástí celého výchovně vzdělávacího procesu. Je totiž prostředníkem pro mnoho cílů. Aktivizace, fixace, zapojení vůle, citu a myšlení a to vše v jednom momentu. Zpěv se tak stává součástí vyučování, a to nejen hudební výchovy (Carlgren, 1991). Lze ho pozorovat především na počátku epochového vyučování v tzv. rytmické části, která trvá prvních dvacet minut (Richter, 2006). Hlavním cílem je vytvoření nálady a pracovní atmosféry třídy tak, jak potřebuje učitel pro další směřování epochy a jejího obsahu. Děje se tak na základních i středních školách. A to prostřednictvím zpěvu, hry na hudební nástroj, ale také recitací či prvků eurytmie.

Sborový zpěv v rámci výuky hudební výchovy na středních waldorfských školách

Střední waldorfské školy mají hudební výchovu v rámci odpoledních hodin, nejsou tedy vyučovány v epochách, jako předměty jiné (matematika, dějepis, jazyk český apod). Hudební výchova a ostatní výchovy (estetická, výtvarná, dramatická) mají na většině středních waldorfských škol v České republice dotaci 2 vyučovací hodiny týdně. Z toho by měla být jedna „praktická“ a druhá „teoretická“. Konkrétně to znamená, že v jedné vyučovací hodině je prostor pro biografie hudebních skladatelů, poslech a analýzu hudby, hudební teorii a dějiny hudby. Druhá vyučovací hodina se pak věnuje hlasové výchově, zpěvu, a pokud na to má škola prostředky a žáky, tak také hře na

hudební nástroje. Některé střední waldorfské školy mají orchestr¹. Flétnové soubory jsou typické zvláště pro hudební výchovu na základních waldorfských školách. Toto rozdělení je značně individuální podle instituce a jejích možností. Střední waldorfské školy v Praze a v Ostravě vykazují jednu skutečnost. A to, že žáci mají povinný sbor v rámci výuky hudební výchovy, a to v té druhé „praktické“ hodině, kde mají zpěv. Sborový zpěv je zde veden v návaznosti na úroveň třídy a její dispozice. Hlavním cílem je intonačně čistý vícehlas a interpretace skladeb na veřejnosti. Žáci mají povinný veřejný koncert v rámci výuky hudební výchovy, kde předvedou jako třída svou práci. Vedle toho paralelně funguje také výběrový sbor, kde chodí vybraní žáci a zde je interpretace náročných skladeb ve čtyřhlasu pro soprán, alt, tenor a bas běžnou hudební praxí.²

Waldorfská základní škola a střední škola v Ostravě Porubě, příspěvková organizace

Instituce v roce 2024 bude slavit své 20 výročí jejího založení. Ředitel Mgr. Břetislav Kožušník stál u zrodu založení 1. waldorfské školy v Ostravě a postupně se škola rozšířila. Ze základní školy také na školu střední. V současné době jsou obě školy sestěhovány do jedné budovy a tvoří oficiálně jednu instituci. Což se blíží ideálnímu konceptu dle německého či rakouského vzoru, kde jsou školy jedním kampusem a tvoří ucelený vzdělávací plán od 1. – 12. třídy. Podobně takto funguje waldorfská škola v Brně, Olomouci či Praze (společné fungování základní školy a lycea pod „jednou střechou“).

Waldorfská střední škola v Ostravě má specifikum dělení od 3. ročníku na humanitní specializaci a technickou specializaci. Žáci si volí specializaci dle svého zvažení a dalšího směřování studia na vysoké škole. V rámci humanitní specializace jsou ve vzdělávacím plánu krom společných všeobecných předmětů humanitní předměty: pedagogika, psychologie, komunikace a hudební výchova. Hudební výchova se zde již nedělí na sbor/hudební teorie, ale náplň předmětu spočívá ve studiu dějin hudby, kterého skládají maturitní zkoušku, včetně hudební analýzy skladeb. Zpěv ve sboru v rámci hudební výchovy celé třídy se tak stává záležitostí pouze 1. a 2. ročníku. Nicméně hudební pokračování v rámci sborového zpěvu je možné ve výběrovém sboru Avis igneus, nebo v hudebních projektech, které škola každoročně organizuje s partnerskými školami.

¹ Na finských waldorfských školách je školní orchestr a školní kapely nedílnou součástí každé waldorfské školy. Tělesa pracují v rámci vyučování pravidelně a jsou tak schopné reprezentovat školní akce v průběhu celého školního roku (slavnosti, oslavy, svátky, výročí, koncerty, setkávání apod).

² Pro realizaci tohoto fungujícího záměru je nutné, aby byl učitel hudební výchovy také vystudovaný sbormistr.

„Forgotten soul of the city“ – Ostrava – Helsinki – 2023

Waldorfská základní škola a střední škola Ostrava – Poruba a Helsingin Rudolf Steiner Koulu (Finsko) pěstují dlouholetou spolupráci, kterou realizují především skrze projekty Erasmus+. Ve školním roce 2022/2023 se realizovat projekt „Forgotten soul of the city“, který proběhl ve dvou fázích. První fáze se konala v Ostravě (Česká republika) a druhá fáze v Helsinkách (Finsko).

Hlavním tématem bylo znovuoživit zapomenutí místa měst, ve kterých žijeme. Vznikl projekt, kde se studenti obou zemí realizovali skrze umění – hudební, vizuální a pohybové. Studenti tvořili společně hudbu, stali se tvůrci a současně interprety. Také pod vedením učitelů nacvičili společně typické písně pro danou zemi a ty pak předvedli v rámci slavnostního koncertu, kde se prezentovaly výsledky projektu. Vzniklo také video, které studenti sami natáčeli a upravili, včetně zvukové stopy (<https://youtu.be/1nWkEHnCAMo?si=mdEg4Wvvkfak8CJX>).

Africký hudební projekt Avis igneus a Camara

Výběrový pěvecký sbor Avis igneus rozšířil svůj repertoár o africkou hudbu. Ojedinelost celého projektu spočívala v autenticitě sborového partu. Sbornistyně sboru Avis igneus přepsala původní melodie kmene Mandenk, který nebyly nikdy provedeny sborově. Za spolupráce s bubenickou kapelou Camara, která se specializuje na africkou hudbu a tanec, vznikl ojedinelý projekt, který byl v podstatě světovou premiérou svého druhu (https://youtu.be/e5BtjJIUbuU?si=GoGH4I503qZB_PI5). Sboristé se tak naučili zpívat v jednohlase africké tradiční písně, které jsou komplikované především svým nepravidelným rytmem v opakování různých sekvencí a především délkou. Některé písně trvají i 10 minut a jedná se tak o pásma, ve kterých se střídá zpěv doprovázený africkými bubny, zpěv a cappella a tanec. Skrze nácvik a konzultace s odborníky³ měl sbor Avis igneus možnost proniknout do interpretace tradiční africké hudby jinak, než jak je známá pro sborový zpěv (<https://youtu.be/Ca9xlEcSIgA?si=qRsEES10eIIGFv7K>).

Frenštátská vonička písní – Milan Báchorek

Dne 10. listopadu 2023 sbor Avis igneus vystoupil v rámci Slavnostního koncertu pro uvítání hostů mezinárodní konference ECSWE „Upper school – a place for self-development“ v typickém ostravském prostoru – řetízkové šatně Dolu Michal v Ostravě. Sbor uvedl finskou, lotyšskou, dánskou a německou tradiční píseň, kterou přivítal zahraniční hosty z daných zemí. A v neposlední

³ Bubeník Pavel Nowak je uznávaným specialistou v oblasti africké hudby, založil bubenickou kapelu Camara v Ostravě, jezdí do Afriky studovat tradiční rytmy kmenů a sám pořádá nejrůznější semináře, workshopy, koncertuje apod.

řadě představil také svou vlastní kulturu - Frenštátskou voničku písní od ostravského současného skladatele Milana Báchorka.

Dílo Frenštátská vonička písní je cyklus pro sbor, klavír, dvě zobcové flétny, kravské zvony a perkuse. Dílo je poměrně náročné svým mnohohlasem, který je komponován v homofonní sazbě a často obsahuje 5ti hlas. Kompozice je rozdělena do pěti částí, které se provádějí bezprostředně po sobě a jedna na druhou navazuje. Dílo je inspirováno lidovou regionální hudební kulturou a obsahují tak slova, které jsou typické pro frenštátský region. Je zachována typická lidová melodika i harmonické postupy. Ve druhé části je imitována „halekačka“ ve formě echa sboru proti triu v části „Volum“ (překlad: volám). V poslední části vzniká náročný vícehlas, kdy celá kompozice vrcholí citací lidové písně „Beskyde, Beskyde“, která je upravena do homofonní sazby a rytmického úseku sopránů a altů. V posledních taktích Milan Báchorek využil chromaticky klesající úseky, skladba tak získává velmi působivý záběr. Sbor se tak potkal s dílem pozoruhodným a měl možnost se vyrovnat s náročností celého cyklu. Sbormistryně pěveckého sboru Avis igneus (Mgr. Silvie Schmuckerová) využila osobní zkušenosti z interpretace díla ve sboru Permoník a spolupráce se samotným skladatelem.

Závěr

Jak řekl dr. Martyn Rawson při slavnostním projevu během koncertu: „*Kdo je schopen zpívat píseň v cizím jazyce, může s tím národem žít*“. A to je důležitá myšlenka i poselství pro dnešní dobu. Můžeme jako lidé žít spolu v míru a vzájemné toleranci? Můžeme se dívat hlouběji a citlivěji na lidskou osobnost? Hudba a sborový zpěv je v tomto trpělivým a moudrým učitelem, který přináší sociální aspekt, cit pro estetiku, vnímání a nekonečné poznání nejen svých vlastních kořenů, ale také kulturních hodnot jiných národností. Hudba otevírá srdce a kde je otevřené srdce, není místo pro nenávisť.

Bibliografie

- Carlgren, F. (1991). *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera*. 1. vyd. Praha: Baltazar. ISBN 80-900307-2-6.
- Kyncl, J. (2004). *Od gregoriánského chorálu po současné zpěvní formy*. Vyd. 1. Český Těšín: Press-Pygmalion, 240 s. ISBN 80-239-1925-3.
- Richter, T. (2006). *Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy – pedagogické pojetí a vzdělávací cíle*. Praha: Asociace waldorfských škol České republiky. ISBN 978-80-905222-5-1.
- Waldorf Poruba (2023). *African drums*. [cit. 15. května 2024]. Dostupné z: https://youtu.be/e5BtjJIIUbU?si=GoGH4I503qZB_PI5
- Waldorf Poruba (2023). *Dibon*. [cit. 15. května 2024]. Dostupné z: <https://youtu.be/Ca9xlEcSIgA?si=qRsEESl0eIIGFv7K>

Waldorf Poruba (2023). *Forgotten soul of the city Helsinki*. [cit. 15. května 2024]. Dostupné z: <https://youtu.be/1nWkEHnCAMo?si=2VyM MTW Wlhk7tUFx>

Mgr. Silvie Schmuckerová

Katedra hudební výchovy, Pedagogická fakulta
Univerzita Karlova, Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1
s.schmuckerova@seznam.cz

školitel: PhDr. Petra Bělohávková, Ph.D.